

מבט על, גיליון 985, 25 באוקטובר 2017

רוסיה בזירה הבינלאומית, לפי פוטין

צבי מגן ואיתמר רבינוביץ'

נאום שנשא באחרונה נשיא רוסיה וולדימיר פוטין ביטא תשכול לגבי מעמדה הבינלאומי של רוסיה וכמיהה לשיפור. המענה שרוסיה מציעה הוא חתירה לסדר העולמי חדש, שבמסגרתו היא תוכר כמעצמה חשובה, בעלת תפקיד מרכזי בתהליך לעיצוב הסדר העתידי. פוטין הדגיש כי אם יעדים אלה לא יקודמו, ברשותה של רוסיה כבר היום יכולת להציב אתגרים משמעותיים למערב, לרבות צבאיים.

ב-16 - 19 באוקטובר התקיים ברוסיה, בעיר סוצ'י, כנס של "פורום וולדאי", המפגיש את בכירי החוקרים בעולם העוסקים ברוסיה. כנסים אלה מנוצלים גם כבמה לפוליטיקאים רוסיים להעברת מסריהם למערכת הבינלאומית. גם הפעם הופיע באירוע הזה הנשיא ולדימיר פוטין, לצד מספר מבכירי ממשלו. במהלך הכנס שטח בפני הנוכחים את משנתו המדינית.

לתפיסתו של פוטין, הערך העתידי האמיתי יהיה הטכנולוגיה ולא שטחים ונכסים, כמקובל בעת הנוכחית. לכן נדרשת היערכות תואמת. היערכות מחודשת זו נדרשת גם לאור החרפת התחרות וריבוי המתחים בין המדינות, העמים והמערכות השונות, וכן לנוכח הפרת האיזון במערכת הבינלאומית וניהול מאבקים בלתי-מרוסנים לקידום אינטרסים, שבעטיים הסדר הקיים במרחב הגלובלי הולך ומתדרדר, תוך התגברות הטרור וערעור הביטחון הבינלאומי.

פוטין גרס כי בארצות הברית ובאירופה ניכרת מגמה אנטי-רוסית בוטה. לדבריו, חרף מאמציה של רוסיה להתקרב למערב לאחר התפרקות ברית המועצות, המערב גילה כלפיה עוינות ופעל לקדם האינטרסים שלו מתוך חוסר התחשבות בה. גישה זו הייתה ביסוד העימות הנוכחי בין רוסיה למערב. ארצות הברית זכתה בהקשר זה לביקורת גורפת בגין יחסה השלילי, ולדברי פוטין הבלתי-הוגן, המתבטא בפעילות חתרנית ברוסיה ובניצול לרעה של פתיחותה בעבר בנושאי בקרת החמוש. לדבריו, זה הרקע לכך ששיתוף הפעולה בין רוסיה לארצות הברית הצטמצם בהדרגה, עד שפסק לחלוטין בשנים האחרונות. בראייתו, הביקורת הפנימית בארצות הברית על בחירתו של דונלד טראמפ לנשיאות אינה אלא ביטוי למגמה אנטי-רוסית, המכוונת לטרפד התקרבות בין המדינות. טראמפ עצמו הוצג בנאום פוטין באורח חיובי למדי, כמי שניחן ביכולות אישיות וכוונות חיוביות ביחס לשיתוף פעולה עם רוסיה. רוסיה מבחינתה, אמר פוטין, תקבל בברכה על ניסיון לשיפור היחסים בינה לבין ארצות הברית, שתוארה כמדינה החזקה והחשובה בעולם.

אשר לאירופה ונאט"ו, אלה הואשמו בנקיטת מגוון פעילויות שליליות ביחס למרחב האינטרסים הרוסי ולאזורי משבר שונים בזירה הבינלאומית. פוטין תאר את משבר אוקראינה כתוצאה של פעילות אירופית חתרנית, שהתבצעה בגיבוי אמריקאי. גם המשבר בספרד בסוגיית קטלוניה הוצג כפועל יוצא של עידוד אירופאי למגמות בדלניות שונות. פוטין

הדגיש שכינון מדינות חד-לאומיות איננו פתרון אלא בעיה, וכי רוסיה עצמה חוששת מפני נטיות בדלניות, בין היתר על שום האפשרות שאוכלוסיות מוסלמיות בשטחה או באזורי השפעה שלה - ברית המועצות לשעבר - תאמצנה אותן. החטא הקדמון, לדברי פוטין, הוא המקרה של קוסובו. גם אירועים של התערבות בוטה וחסרת תועלת במקומות שונים במזרח התיכון שייכים לדבריו לאותה קטגוריה. זאת ועוד, פוטין תלה בלחצים ובאיומים מצד המערב את הסתבכותו של המשבר בסוגיית צפון קוריאה.

עם זאת, לדברי פוטין, רוסיה, חרף לחצים כלכליים ומדיניים כלפיה, תופסת בהדרגה מקום מוביל בזירה הבינלאומית, מעמדה מתעצם ויחסיה עם מדינות רבות וחשובות, ביניהן סין והודו, הינם טובים. כן הדגיש את קשריה הטובים של רוסיה עם כלל המדינות במזרח התיכון ובפרט ערב הסעודית, מצרים וקטאר, ואת עניינה של רוסיה בשיתוף פעולה באזור זה כחלופה למערב. אשר לתהליך ההידברות המתנהל בניסיון לפתור את המשבר בסוריה, פוטין תאר אותו כקשה, אך מתקדם. הוא המליץ לכלל השחקנים המקומיים בסוריה, וכן השחקנים האזוריים והבינלאומיים הרלוונטיים, לשלב כוחות כדי לייצב את המדינה. בה בעת, פוטין האשים את המערב בכך שגם אם המאבק בטרור במזרח התיכון יסתיים בהצלחה, האלימות תתמיד משום שהשפעה מערבית העמיקה את שורשיה בחברות מסוימות.

ישראל הוזכרה בנימה אוהדת בנאומו של פוטין. לדברי שר בכיר בממשלו, שהופיע בפורום, ישראל, הידידותית לרוסיה ובה אוכלוסייה רבה של יוצאי ברית המועצות/רוסיה, הינה מדינת מפתח במזרח התיכון והיא חשובה גם בהיבט גלובלי. אמנם, ישראל בנתה את מעמדה כמעצמה צבאית באזור, ובמציאות המאתגרת שבה היא מתקיימת אך טבעי הוא. אולם, לדברי הבכיר, הסכנות לישראל מצד שכניה פחתו ולכן אין הצדקה לחששותיה המוגזמים מפני חיזבאללה, למשל. כן גרס שייתכן שזו טעות מצד ישראל לראות ביריבותה עם איראן אתגר - מה גם ששינוי המשטר באיראן לא בהכרח יביא תועלת לישראל, ולדבריו - לא סביר שבישראל אין מודעות לכך. בנוסף הזכיר הבכיר את קיומה של קואליציה סונית בשיתוף פעולה ישראלי, והוסיף כי פתרון הסוגיה הפלסטינית היא חיונית, משום שהעדרו מגביר את האלימות באזור, המליץ לישראל להתחשב בשיקולים אלה של רוסיה והצהיר שהוא מצדו דוגל בהתחשבות רוסית בשיקולים של ישראל.

פוטין עצמו עמד בנאומו בהרחבה גם על הממד הצבאי ביחסים הבינלאומיים, הנוכחיים והעתידיים. לצד האשמת ארצות הברית בקריסתו של תהליך פרוק ובקרת הנשק שהחל בשנים הראשונות לאחר קריסת ברית המועצות, הוא גרס שניתן ורצוי לשוב למאמץ משותף להתפרקות כוללת מנשק גרעיני. אמנם, פוטין האשים את ארצות הברית בפיתוח אמל"ח מתקדם, שהגדירו כלא נופל בעוצמתו מהגרעיני (אפשר שמדובר במערך הטילים בפריסה הגלובלית, המכונה PGS), ושלא מן הנמנע, לדעתו, שיופעל נגד צפון קוריאה, אך ציין שיכולותיה של רוסיה בתחום זה אינן נופלות כיום מאלה המערביות. ולראייה, הישגיה במלחמה בטרור בסוריה עדיפים על אלה המערביים: ברשות רוסיה מערכות טילים חדישות, שוות ערך לאלה שבידי ארצות הברית, ויכולותיהן הודגמו במלחמה בסוריה (הוא התייחס כנראה לטילי שיוט שאכן שוגרו מפלטפורמות ימיות מרוחקות).

בראיית פוטין, הכלים לניהול משברים מתיישנים בעוד חדשים טרם נוצרו. וכל זאת, לדבריו, בשל ההתנהלות המערבית המקדמת מגמות מדיניות ורעיוניות לא מקובלות ולא אהודות באזורים שונים בעולם. לדבריו, הפתרון הרצוי לכלל האתגרים הוא עיצובו של סדר עולמי, שיתבסס על שינוי גישה, ובכלל זאת במבט לעתיד, תוך גישור על המחלוקות הנוכחיות בינה לבין המערב. לדבריו, יש לחדול מאיומים ומהפעלת כוח מוגזם, כלשונו. מבחינתו, הדרך הנכונה היא דיאלוג, המתחשב ברגישויות הצדדים, שיתנהל בעיקר בשיתוף פעולה בינלאומי רחב ככל הניתן ואיחוד בין הכוחות החיוביים במערכת הבינלאומית, שכיום הם מבוזרים. בהקשר זה טען כי אין חלופה טובה לאו"ם.

הערכה

הציפיות לנאום סנסציוני מפי פוטין לא מולאו. דבריו לא הציגו טיעונים חדשים ומהפכניים, אלא התמקדו בטיעונים מוכרים - בעיקר הטחת האשמות במערב בגין יחסו לרוסיה ויצירת משברים המערערים את המערכת הבינלאומית. וזאת, בליווי מסרים שלפיהם בידי רוסיה פתרונות, שיעילותם וודאית, לשיפור המצב.

מעבר לרמה ההצהרתית, מסתמן כי רוסיה מעוניינת לעצור את הסחף ביחסיה עם המערב. זאת ועוד, בצד האשמת ארצות הברית בפעילות אנטי-רוסית, נראה שהנשיא פוטין אופטימי לגבי אפשרות לשיתוף הפעולה עם ממשל טראמפ. אמנם, מצבה הפנימי של רוסיה הוצג על ידי פוטין כחיובי, אך למעשה הוא מושפע לרעה ממכלול המשברים בזירה הבינלאומית, בפרט המשבר באוקראינה, שבעטיו הוטלו על רוסיה סנקציות מצד המערב. בהקשר זה, זעמה של רוסיה מופנה בעיקר כלפי אירופה, שהואשמה בכך שהיא זו שיזמה את המשבר וגם פועלת לסכל התקרבות בין ארצות הברית לרוסיה. מהתייחסותו של פוטין לענייני המזרח התיכון, עולה כי חרף הדימוי של התערבות רוסית מוצלחת בסוריה, היא מתקשה עדיין לחולל פריצת דרך דרמטית לקראת סיום המשבר במדינה זו, ולהגיע עם שחקנים אזוריים אחרים להבנות לגבי הסדרה. עם זאת, במהלך השנתיים האחרונות הפכה רוסיה לגורם משפיע במזרח התיכון, תוך גילוי התנהלות מדינית מושכלת. חשיבות נודעת גם לכך שישראל מוצגת על ידי רוסיה כפרטנר וכשחקן אזורי משמעותי, ומכך משתמע כי רוסיה מודעת לצורך להתחשב באינטרסים שלה.

למעשה, נאומו של פוטין ביטא תסכול ביחס למעמדה הבינלאומי וכמיהה לשיפור במעמדה. המענה שרוסיה מציעה הוא חתירה לסדר העולמי חדש, שבמסגרתו היא תוכר כמעצמה חשובה, בעלת תפקיד מרכזי בתהליך לעיצוב הסדר העתידי. פוטין הדגיש כי אם יעדים אלה לא יקודמו, ברשותה של רוסיה כבר היום יכולת להציב אתגרים משמעותיים למערב, לרבות צבאיים. אף כי ברור שרוסיה רחוקה עדיין ממצב אופטימי, כפי שהוצג על ידי פוטין, אין להקל ראש ביכולתה להיבנות מחדש כמעצמה עולמית, המאתגרת את המערכת הבינלאומית. עליה להתמודד עם פערים כלכליים, מחלוקות פנימיות ואתגרים גיאופוליטיים במרחב האינטרסים שלה באזור הפוסט-סובייטי. ואולם, היא נחושה להמשיך ולחתור למימוש יעדיה.